

for spinkelt grundlag for solidaritet? Er det ikke for let at tale om solidaritet på det grundlag?

I lyset af, at grusomhed er det værste, vi mennesker gør, ser den liberale ironiker lidelsesfæller i alle mennesker og stræber efter at undgå at påføre andre mennesker lidelse. Hun har skabt sig en følsomhed over for grusomhed ved at læse om grusomhed og derved gradvist udvidet kredsen af lidelsesfæller. Påstanden om, at grusomhed er det værste, vi gør, finder ifølge Rorty sin gyldighed i den historiske socialisationsproces, der har ført til det liberale samfund. I det liberale samfund kræver offentlige anliggender praktiske forholdsregler, og socialt håb en historie om, hvordan det kan blive bedre, men ikke filosofiske begrundelser. Filosofi er et privat anliggende!

Det er en god historie, Richard Rorty fortæller i *Kontingens, ironi og solidaritet*. Hans samtalepartnere er med Rortys egne ord forfattere som Kuhn, Wittgenstein, Kant, Hegel, Nietzsche, Freud, Isaiah Berlin, Habermas, Foucault, Proust, Heidegger, Derrida, Nabokov og Orwell. Og det er en god genfortælling på dansk, Morten Haugaard Jeppesen og Søren Christensen har begået, om end trykfejlene vil irritere en pedantisk læser, selv om de ikke er mange. Jeg er ikke enig med Rorty i hans hovedkulde optimisme på det liberale samfunds vegne, især hvad angår dets institutioner, men enig eller uenig, læs *Kontingens, ironi og solidaritet*!

Anders Berg-Sørensen
stud. phil.

Tyskland. En kulturhistorie, København: Munksgaard, 1992, 358 s., kr. 360,00

De senere år og ikke mindst tiden efter 1990 har vist, hvilken dominerende rolle Tyskland (igen) spiller i Europa, både politisk, økonomisk og kulturelt. Det er alene af den grund meget fortjenstfuldt, at seks danske germanister har påtaget sig at give en fremstilling af Tysklands udvikling siden ca. 1750 med hovedvægt på kulturellevet, som bogens titel også angiver.

Men hvad er "Tyskland" egentlig? Det spørgsmål er langt vanskeligere at besvare, end hvad for eksempel Frankrig eller England er eller for den sags skyld Danmark. I 1841 skrev August Heinrich Hoffmann von Fallersleben begejstret, at Tyskland gik "von der Maas bis an die Memel, von der Etsch bis an den Belt", men faktisk eksisterede der ikke et Tyskland som en politisk og økonomisk enhed før dannelsen af det (andet) tyske kejserrige i 1871. Alligevel er det velvalgt, når fremstillingen går væsentlig længere tilbage i tiden. Det kan ganske vist diskuteres, hvor specifik "tysk" 1700-tallets aristokratiske kultur var, men de Stein-Hardenbergske reformer i Preussen fra begyndelsen af 1800-tallet er en væsentlig forudsætning for fremvæksten og etableringen af en særlig tysk identitet og profil. De kunne af den grund nok have fortjent en mere udførlig omtale, end tilfældet er blevet.

for spinkelt grundlag for solidaritet? Er det ikke for let at tale om solidaritet på det grundlag?

I lyset af, at grusomhed er det værste, vi mennesker gør, ser den liberale ironiker lidelsesfæller i alle mennesker og stræber efter at undgå at påføre andre mennesker lidelse. Hun har skabt sig en følsomhed over for grusomhed ved at læse om grusomhed og derved gradvist udvidet kredsen af lidelsesfæller. Påstanden om, at grusomhed er det værste, vi gør, finder ifølge Rorty sin gyldighed i den historiske socialisationsproces, der har ført til det liberale samfund. I det liberale samfund kræver offentlige anliggender praktiske forholdsregler, og socialt håb en historie om, hvordan det kan blive bedre, men ikke filosofiske begrundelser. Filosofi er et privat anliggende!

Det er en god historie, Richard Rorty fortæller i *Kontingens, ironi og solidaritet*. Hans samtalepartnere er med Rortys egne ord forfattere som Kuhn, Wittgenstein, Kant, Hegel, Nietzsche, Freud, Isaiah Berlin, Habermas, Foucault, Proust, Heidegger, Derrida, Nabokov og Orwell. Og det er en god genfortælling på dansk, Morten Haugaard Jeppesen og Søren Christensen har begået, om end trykfejlene vil irritere en pedantisk læser, selv om de ikke er mange. Jeg er ikke enig med Rorty i hans hovedkulde optimisme på det liberale samfunds vegne, især hvad angår dets institutioner, men enig eller uenig, læs *Kontingens, ironi og solidaritet*!

Anders Berg-Sørensen
stud. phil.

Tyskland. En kulturhistorie, København: Munksgaard, 1992, 358 s., kr. 360,00

De senere år og ikke mindst tiden efter 1990 har vist, hvilken dominerende rolle Tyskland (igen) spiller i Europa, både politisk, økonomisk og kulturelt. Det er alene af den grund meget fortjenstfuldt, at seks danske germanister har påtaget sig at give en fremstilling af Tysklands udvikling siden ca. 1750 med hovedvægt på kulturellevet, som bogens titel også angiver.

Men hvad er "Tyskland" egentlig? Det spørgsmål er langt vanskeligere at besvare, end hvad for eksempel Frankrig eller England er eller for den sags skyld Danmark. I 1841 skrev August Heinrich Hoffmann von Fallersleben begejstret, at Tyskland gik "von der Maas bis an die Memel, von der Etsch bis an den Belt", men faktisk eksisterede der ikke et Tyskland som en politisk og økonomisk enhed før dannelsen af det (andet) tyske kejserrige i 1871. Alligevel er det velvalgt, når fremstillingen går væsentlig længere tilbage i tiden. Det kan ganske vist diskuteres, hvor specifik "tysk" 1700-tallets aristokratiske kultur var, men de Stein-Hardenbergske reformer i Preussen fra begyndelsen af 1800-tallet er en væsentlig forudsætning for fremvæksten og etableringen af en særlig tysk identitet og profil. De kunne af den grund nok have fortjent en mere udførlig omtale, end tilfældet er blevet.

Fremstillingen er delt op i seks kronologiske afsnit med hver sin forfatter. Hans Carl Finsen behandler tiden ca. 1750-1815, Ernst-Ulrich Pinkert tiden 1815-1870, Wolf Wuckerpfeffig perioden 1870-1918 og Annelise Ballegaard Petersen perioden 1918-1933, hvis man skal følge indholdsfortegnelsen, men reelt frem til 1945. Helge Nielsen behandler tiden 1945-1961, mens Per Øhrgaard tager sig af det sidste kapitel, tiden fra 1961 til 1990.

I forordet forklarer forfatterne, at de har forsøgt at sammenkæde kultur forstået alene som "ånd" med civilisation forstået noget bredere som en forbindelse mellem "ånd" og samfundsforhold. Derfor behandles også sider af den politiske og økonomiske udvikling, og selv om flere forfattere her tydeligvis er på mere usikker grund, skal der ikke udøves "Besserwissen". Tværtimod er der grund til at udtrykke en stor anerkendelse af forfatternes mod til at bruge et så bredt kulturbegreb. Det er flot og gennemgående vellykket.

Blandt flere af de forskellige afsnit i bogen er der særlig grund til at fremhæve fremstillingen af Weimar-republikkens kulturliv. For mange står Weimar-republikken utvivlsomt i et temmeligt blegt lys, men i virkeligheden var republikken (eller i hvert fald Berlin) centrum for et alsidigt og frugtbart kulturliv. Noget tilsvarende gjorde sig i øvrigt gældende i Sovjetunionen eller mere præcist i Moskva indtil 1929. Til gengæld er den efterfølgende periode i Tyskland, dvs. nazi-tiden fra 1933 til 1945 behandlet meget summarisk, og dette forhold fører frem til en mere generel vurdering af bogen.

Læseren vil måske ikke hæfte sig meget ved, at forfatterne i forordet taler om at "beskrive" og at "berette om" udviklingen i Tyskland, men det skal tages meget bogstaveligt, for fremstillingen er kun i ringe grad analyserende. Derfor vil man forgæves lede efter svar på et spørgsmål, som mange læsere formentlig vil stille. Det spørgsmål er: Gik Tyskland en *Sonderweg* i forhold til andre europæiske stormagter? Eller rettere, hvorfor gik udviklingen i Tyskland så meget anderledes end i andre stater? En forklaring må formentlig søges i udviklingen efter 1871, men her lader fremstillingen som sagt læseren i stikken. På den ene side er beskrivelsen af borgerskabet ikke specifik tysk, men dækkende også for andre stater i Europa. På den anden side fremstår det tyske kejserriges mærkelige paradokser mellem et autoritært system og et retssamfund, mellem et militært domineret og et kulturelt førende samfund på ingen måde klart. Er disse paradokser en forudsætning for nazismen? Og i bekræftende fald hvordan? Det føles som en stor mangel, at bogen ikke forholder sig til disse spørgsmål.

En mangel af en helt anden art skal også nævnes. Forfatterne udtrykker i deres forord håbet om, at bogen vil give "læseren mod på at studere videre på egen hånd." Hvis det håb ellers er oprigtigt ment, ville den mindste håndsrækning til læseren dog være at levere en litteraturliste, men det er undladt. Det kan der selvfølgelig ikke rådes bod på i en anmeldelse, men det kan dog nævnes, at Golo Mann's letlæste bog *Deutsche Geschichte des 19. und 20. Jahrhunderts* er genudgivet i en ajourført og meget prisbillig udgave i 1992. Mangler bogen en litteraturliste, har den til gengæld, i modsætning til mange andre danske bøger, et personregister.

Afslutningsvis skal det fremhæves, at bogen er forsynet med talrige og meget fornemme illustrationer, som på en glimrende måde understøtter fremstillingen. Bogen kan anbefales til alle, der søger en mere nuanceret oversigt over det komplicerede spørgsmål, der hedder Tyskland.

Niels Amstrup
Institut for Statskundskab

Finn Østrup, *The Development of the European Monetary System*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1992, kr. 225,00.

Hensigten med denne bog er både at beskrive og analysere udviklingen i EMS'en siden systemets indførelse i marts 1979.

De første to kapitler er beskrivende. Der redegøres for den oprindelige udformning af EMS'en og for innovationerne, såsom Basel-Nyborg aftalen, der potentielt skulle styrke samarbejdet for så vidt, at de korte kreditfaciliteter herefter også kan bruges til intra-marginale interventioner (når centralbankerne intervenserer før end, at valutaen er i toppen eller bunden af båndet) med en kredittid på op til 75 dage. Hele perioden inddeles i tre delperioder, nemlig fra marts 1979 - marts 1983, marts 1983 - januar 1987 og fra januar 1987 - 1992. Periodeinddelingen er almindelig, men alligevel en smule vilkårlig. Kriterierne har noget at gøre med, at den første periode var karakteriseret ved hyppige valutakursjusteringer, anden periode er blandt andet karakteriseret ved en omlægning af den økonomiske politik i flere lande (Frankrig, Belgien, Danmark) i retning af en ikke-akkomoderingspolitik (lav og stabil inflationsrate, der understøttes af en fast valutakurspolitik således, at det er klart, at man ikke vil bruge valutakursinstrumentet som et aktivt instrument i den økonomiske politik). I sidste periode er der stor stabilitet i systemet - bogen er skrevet før efterårets kriser, hvad jeg vender tilbage til. Denne periodeinddeling understøttes af volatilitetsberegning for udvalgte valutaer i kapitel 4, hvor det vises, at volatiliteten (målt ved standardafvigelsen af den nominelle DM kurs) ikke synes at være faldet i den første periode, medens der er en reduktion i den anden, som yderligere forstærkes i den 3. periode.

Det er altsammen udmærket, men det skal bemærkes, at argumentationen foregår helt og aldeles med udgangspunkt i tabeller; der foretages ingen statistiske tests. Det gælder hele bogen igennem. Eksempelvis stiller forfatteren på et senere tidspunkt det relevante spørgsmål, om den faldende valutakursvariabilitet har givet anledning til større variabilitet i de nationale renteniveauer (eksempelvis som følge af, at renten er blevet brugt til at stabilisere kurserne med). Forfatteren giver sit svar med udgangspunkt i en tabel - argumentationen ville have været væsentligt styrket, hvis hypotesen var blevet testet.

Herefter går forfatteren over til at diskutere de forskellige forklaringer på EMS'en spændende fra samarbejdshypotesen (EMS'en er et fælles forsøg på